

GERONTOKRASİ, DEMANSKRASİ ve OTOKRASİ RİSKLERİNE SİGORTA OLARAK “YAŞ SINIRLAMASI KURALI”

Devlet ve Hükümet Başkanlığı Makamına Seçilecekler İçin Görev Süresi ve Dönem Sınırlamasına İlave Anayasal Yaş Sınırlaması Önerisi*

Coşkun Can AKTAN¹

Prof.Dr.

Dokuz Eylül Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

E-mail: ccan.aktan@deu.edu.tr

ORCID ID: 0000-0003-4294-2314

I.Giriş

80 küsur yaşında yürümekte dahi zorlanan, havayla tokalaşan, boşlukla el sıkışan ve yaşlılıktan kaynaklanan aşırı demans belirtileri ile başkaca normal dışı davranışlar sergileyen bir siyasetçinin Başkan, Cumhurbaşkanı ya da Başbakanı'nız olmasını ister misiniz? Ben istemem! Yaşlılar başımızın tacıdır... Ancak demans belirtileri olan bunamış yaşlı bir adamı getirip milyonlarca insanın başına koyamazsınız! Koyuyorsanız bunun adı Demokrasi olmaz *Demanskrasi*² olur! Kendisine gösterilen aşırı ilgi, iltifat, saygı ve sahip olduğu güç ve makamdan kaynaklanan dopamin etkisi ile ayakta duran, cakalı gözlük ve façalı şapka takarak kamuoyuna genç ve zinde olduğunu göstermeye çalışan ortalama seksenlik “*octogenarian*” delikanlının (!) yöneteceği ülkedeki demokrasinin adını doğru koymak gerekir: *Oktogeneryan Gerontokrasi* ya da kısaca *Gerontokrasi*.³

* Bu çalışmada bilimsel araştırma ve yayın etiği ilkelerine uyulmuştur.

¹ **Sorumlu Yazar:** ccan.aktan@deu.edu.tr

Atıf (APA): Aktan, C. C., (2025), GERONTOKRASİ, DEMANSKRASİ ve OTOKRASİ RİSKLERİNE SİGORTA OLARAK “YAŞ SINIRLAMASI KURALI” Devlet ve Hükümet Başkanlığı Makamına Seçilecekler İçin Görev Süresi ve Dönem Sınırlamasına İlave Anayasal Yaş Sınırlaması Önerisi, Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi, 17 (1): 129-163.

² Demanskrasi benim “*demans*” + “*cracy*” kelimelerini bir araya getirerek uydurduğum bir kelimedir. Demanskrasi’yi yaşlılık dolayısıyla bunamış ve/veya demans semptomları ilerlemiş kişilerin iktidarda olduğu bir siyasi rejimi ifade etmek üzere kullanıyorum. Bugün düşünce bozukluğu ve bunama anlamında kullandığımız demans kelimesinin etimolojik kökeni Latince “*dementia*”dır. Bkz. “Demans”, <https://en.wiktionary.org/wiki/demans>

³ Gerontokrasi Eski Yunanca iki kelimenin birleşiminden oluşan bir kelimedir ve kısaca yaşlıların iktidarını ifade etmektedir: Geronto (yaşlılar) + cracy (iktidar) (<https://en.wiktionary.org/>)

Bir siyasi liderin “*millet iradesi*” adı verilen bir retorik ya da hurafe ile neredeyse ömür boyu devletin başında yönetici olarak kalmasını doğru bulur musunuz, onaylar mısınız? 70 küsur yaşında olan ve 20 ya da 30 yıl Devlet ve Hükûmet Başkanı olarak görev yapmış olan bir siyasi liderin daha uzun süre görevde kalmasının doğuracağı muhtemel riskler ve maliyetleri gözardı edebilir misiniz? Kalıcı liderliğin kalıcı hasarlarını görmezden gelebilir misiniz? Aynı şekilde bir siyasi parti başkanının yakınlarını, akrabalarını, eş ve dostlarını, yoldaş ve yandaşlarını tamamen kendi iradesi ya da etrafındaki az sayıdaki oligarşik zümrenin etkisi altında milletvekili listesinin başlarına koyarak onları meclise taşımasını doğru bulur musunuz? Bir siyasi parti başkanının liyakat ilkelerini gözardı ederek keyfi bir kararla sanat ve spor camiasının ünlülerini (türkücü, dizi oyuncusu, halterci, futbolcu ve saire) parlamentoya milletvekili olarak seçtirmesine gönlünüz razı olur mu? Bu da yetmedi bu seçilmiş kişilerin üç dört dönem mecliste olmasına tahammül edebilir misiniz? Siyasi parti başkanının nasıl olsa burada en fazla oyu alıyoruz diyerek bir büyükşehirde, ilde, ilçede ya da beldede istediği bir kişiyi belediye başkanı seçtirmesini en azından halk iradesine saygı açısından ahlaki bulur musunuz? Ben bunları doğru bulmanın ötesinde ayıplıyorum ve kınıyorum!

Problemi bu eleştirel sözlerle ortaya koymuş olduk. Peki, patolojik demokrasilerdeki bu anormaliteleri ya da anomalileri nasıl ortadan kaldırıabiliriz? Çözüm nedir? Ne yapılmalıdır?

II. 3S Kuralı

Görev süresi sınırlaması, dönem süresi sınırlaması ve yaş sınırlaması demokrasinin patolojik patinajlar içerisinde sürünmesini engelleyecek kurallar arasında yer alır. Ben bu üç sınırlamayı “3S Kuralı” (Üç Sınırlama Kuralı) olarak adlandırıyorum. Tek tek açıklamaya çalışayım:⁴

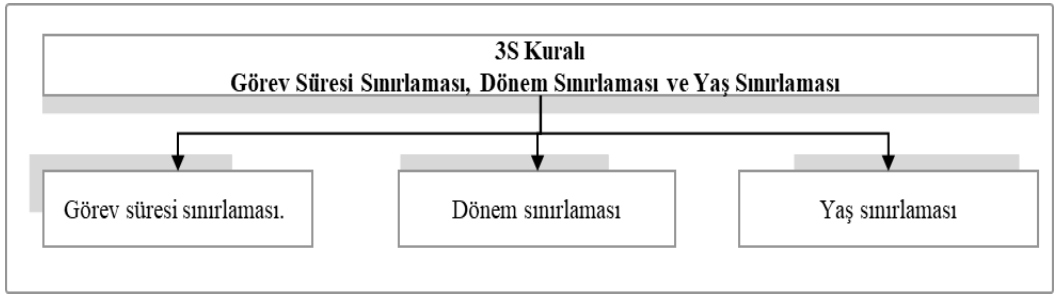
(1) *Görev Süresi Sınırlaması Kuralı*. Cumhurbaşkanı, Başkan, Başbakan gibi Devlet ve Hükûmet Başkanlığı makamlarında görevde kalma süresine ilişkin bir anayasal kural oluşturulmalıdır. Örneğin seçilmiş bir Başkan kaç yıl süreyle görev yapmalıdır? Bir milletvekili parlamentoya kaç yıl için seçilmelidir? Bu konuda makul ve kabul edilebilir bir optimal süre (4 ya da 5 yılı geçmeyecek bir süre) benimsenmelidir.

⁴ Görev süresi ve dönem sınırlaması konusunda Türkçe literatürde konuyu ele alan şu çalışmalara müracaat edilebilir: Aktan & Ekinci, 2021; Aktan & Ekinci, 2022.

(2) *Dönem Süresi Sınırlaması Kuralı.* Cumhurbaşkanı, Başkan, Başbakan gibi Devlet ve Hükûmet Başkanlığı makamlarında dönem sınırlamasına ilişkin bir anayasal kural oluşturulmalıdır. Örneğin, seçilmiş bir cumhurbaşkanı kaç dönem seçilebilme hakkına sahip olmalıdır? Milletvekilleri parlamentoda en fazla kaç dönem görev yapabilmelidir? Bu konuda da yine makul ve kabul edilebilir bir optimal dönem sınırlaması kuralı benimsenmelidir.

(3) *Yaş Sınırlaması Kuralı.* Cumhurbaşkanı, Başkan, Başbakan gibi Devlet ve Hükûmet Başkanlığı makamlarına seçilebilmeye ilişkin bir anayasal yaş kuralı oluşturulmalıdır. Sadece minimum (asgarî) değil aynı zamanda maksimum yaş yeterliliği anayasal kural olarak belirlenmelidir.

Önemle altını çizerek belirtelim ki, yukarıdaki 3S kuralının sadece Devlet ve Hükûmet Başkanlığı makamlarında değil, bunun dışında tüm üst düzey temsilci ve yönetici seçimlerinde ve atamalarında uygulanması önem taşımaktadır.

Bugün medeni olarak tanımladığımız gelişmiş ülkelerde görev süresi sınırlaması (rotation) ve dönem sınırlamasına (term limits) ilişkin kurallar anayasalarda güvence altına alınmıştır. Milletvekillerinin parlamentoda kaç dönem görev yapabilecekleri hususu da sadece sınırlı sayıda ülkenin parlamentolarında benimsenen ve uygulanan bir kuraldır. Yaş sınırlaması ise maalesef dünyanın neredeyse tamamında sadece minimum yaş yeterliliği olarak tarif edilmiştir. Maksimum yaş sınırlaması henüz dünyada benimsenen bir kural haline gelmiş değildir. Bu yazının konusu sadece yaş sınırlaması olduğundan ilerleyen sayfalarda bu çerçevede konuyu incelemeye çalışacağım.

III. Neden Yaş Sınırlaması? Minimum (Asgarî) Yaş Yeterliliğinin Yetersizliği ve Maksimum Yaş Sınırlamasına Olan İhtiyaç

Demokrasilerde “yaş yeterliliği”⁵ adı verilen bir kavram sözkonusudur ve bu kavram bir kişinin belirli makamlara seçilebileceği “*minimum*” yaşı ifade eder. Yaş yeterliliği denildiğinde bundan sadece seçme ve seçilme için gerekli olan “*minimum*” yaş şartı anlaşılmaktadır. Acaba demokrasilerde seçme ve seçilebilmek için kabul edilen ve ülke anayasalarında yer alan “*minimum yaş sınırı*” doğru ve yeterli bir kural mıdır?

Bilgi çağı (information age) ya da dijital çağı (digital age) yaşadığımız kadar aynı zamanda “yaşlılık çağı”nı (the age of aging) yaşıyoruz. Bundan 40 ya da 50 sene evvel devlet başkanları ve hükümet liderleri için maksimum yaş sınırlamasını konuşmuyorduk, zira ortalama yaşam beklentisi ülkelerin gelişmiş seviyelerine göre oldukça düşük bir aralıktaydı. Örneğin, Batı’nın gelişmiş ülkelerinde 1900’li yılların başında ortalama yaşam beklentisi 50, 1950’li yıllarda 68, 1980’li yıllarda 75, 1990’lı yıllarda ise 77 idi (Zijdemann & de Silva, 2014). Günümüzde ise bu sayı 90’lara ve hatta biraz yukarısına tırmanma eğilimindedir. Ortalama yaşam beklentisi dünya genelinde 1950’li yıllarda ortalama 50 idi ve bu rakam 2000’li yıllarda 70’e yükselmiştir.

Yaşlılık ya da yaşlanma bundan 50 yıl öncesinde bir büyük problem olarak karşımızda bulunmuyordu. Oysa bugün deyim yerindeyse tam anlamıyla bir “yaşlılık çağı”nda yaşıyoruz. Yaşı 70’i, 80’i ve 90’ı aşmış siyasetçilerin bundan 50 yıl önce makam peşinde koşmaları pek alışık olduğumuz ve tanık olduğumuz bir durum değildi, zira hastalık ve ölümün çanları bugünkünden daha erken bir dönemde çok daha yüksek tonda çalıyordu. Gedikli yaşlı siyasetçiler ne kadar büyük güce sahip olsalar da doğal eleme ya da eliminasyonla hayata veda edip gidiyorlardı. Bugün ise durum çok daha farklıdır. İleriki bölümde bir vaka olarak ele alacağımız üzere örneğin bugün Kamerun devlet başkanı Paul Biya 91 yaşındadır ve 42 yıl iktidardadır. Bu tekil bir örnek değildir. Bırakın Afrika’yı dünyanın en gelişmiş ülkelerinden birisi olan ABD’nde Joe Biden 81 yaşındadır ve halen ABD Başkanı olarak görev yapmaktadır. Tipik demans belirtileri olmasına rağmen Joe Biden Kasım 2024’de yapılacak olan Başkanlık seçimlerinde tekrar aday olmak için çırpınıp durmuş ve daha sonra yaşına ve akıl sağlığına dair ağır eleştiriler yüzünden aday olmaktan vazgeçmek zorunda kalmıştır. Daha önce ABD

⁵ Bu konu İngilizce literatürde “*age of candidacy*”, “*age of eligibility*”, “*candidate qualifications*” gibi kavramlarla incelenmektedir.

Başkanlığı yapan Donald Trump ise 78 yaşındadır ve yaşlı olmasının ötesinde akıl sağlığı psikologlar ve psikiyatrisler tarafından ciddi olarak tartışılmaktadır.

Özetle, gerçekten bir “yaşlılık çağı”nda yaşıyoruz. Eskiden hiçbir şekilde konuşulmayan ve düşünülmeyen bir maksimum yaş sınırlamasının artık anayasal kural haline getirilmesinin bir zorunluluk olduğunu düşünüyorum.

IV. “Yaşlılık Çağı”

Yaşlanma insanların fiziksel, zihinsel ve ruhsal durumlarının bir daha geri gelmeyecek şekilde yavaş yavaş kaybolması anlamına gelir. Fonksiyon kaybını içeren doku ve organlarda yaşlanmanın olması fiziksel gerilemeye ilk işaretlerdir. Beslenme, yapılan işin zorluğu, stres ve saire faktörlere bağlı olarak özellikle 40’lı yaşlardan itibaren hareket kabiliyetimiz azalır, kas ağrılarımız artar, dolaşım ve sindirim sistemlerimiz zayıflar, karaciğer, kalp, damar ve iç salgı bezleri gibi birçok doku ve organlarımızda önemli fonksiyon kayıpları ortaya çıkar. Ve daha ileri yaşlarda beyindeki hücre sayısı azalır, hafıza zayıflar, demans belirtileri ortaya çıkar. Yaşlılık dolayısıyla kaçınılmaz olarak zihinsel işlevlerimizde bozukluklar görülür. Sinir hücrelerinde yaşanan kayıplar sebebiyle algılama ve düşünme yeteneklerimizde yavaşlama, dikkatsizlikler, bellek gücünde düşüşler ortaya çıkar. İleri yaşlılıkla ortaya çıkan demans ve alzheimer konusunda da bir şeyler söyleyelim. Alzheimer nörolojik bir hastalıktır ve demansın bir ileri aşamasıdır. Alzheimer ve demans bire bir aynı şeyler değildir. Demans, beynin belirli bölgelerindeki sinir hücreleri ve bağlantılarının düzgün çalışmaması durumudur; netice olarak hafıza kaybı, düşünme, karar verme, muhakeme gibi sosyal becerilerin kişinin günlük yaşamını etkileyecek bir boyuta ulaşmasını ifade eder. İnsanları tanıma ve yer bulma becerilerinde zayıflama, iletişim kurmada güçlük ya da kelimeleri bulmada sorun yaşama, akıl yürütme, problem çözme, muhakeme ve muhasebe yeteneklerinde güçlük çekme, fiziki hareketlerin koordinasyonu ve kontrolünde zayıflık ve saire başlıca demans belirtileridir.⁶

Bunama ya da demans bellek fonksiyonlarındaki zayıflamayı ifade eder; “*mani*” (mania) ise insanın ruh halinde görülen “anormal” (abnormal) durumdur. Mani ruh halinde veya duygularda, aktivite ve enerji seviyesinde anormal derecede yüksek, aşırı değişikliklerin olduğu bir döneme işaret eder. *Mani* adı verilen bu anormal durumu yaşayan kişilere *biz* “*manyak*” (maniac) deriz. Psikologların ve psikiyatrislerin her manyak insanı doğrudan “*deli*” olarak tanımlamadıklarını

⁶ Demans konusunda ansiklopedik ve pratik bilgiler için bkz. Rabins et all. 2016.

biliyoruz; fakat manik depresif bozukluk (bipolar bozukluk) duygusal yükselme ve düşüşler ile ilerleyen ve abartılı ruh hali değişimlerine yol açan psikiyatrik bir rahatsızlıktır.

Yaşlanmanın süreçlerini ve sorunlarını biyolojik, klinik, psikolojik, sosyolojik, hukuki, iktisadi ve siyasi tüm yönleriyle ve boyutlarıyla inceleyen gerontoloji (gerontology) bize çok açık olarak insanın ömrünün uzadığını ve ayrıca insanın yaşlılıkta geçirdiği sürenin de yükseldiğini söylemektedir. Yaşlılık insanın kendini kaç yaşında hissettiği ile alakalı bir mesele değildir; yaşlanmanın ve yaşlılığın bilimi (gerontoloji) alanında çalışan bilim insanları hangi yaş sınırının “yaşlı” tanımının başlangıcı olarak kabul edilebileceği konusunda bize bir şeyler söylemektedirler.

Gerontoloji alanında yapılan ilk çalışmalarda 0-14 yaş aralığı “çocuk”, 15-24 yaş aralığı “genç”, 25-60 yaş aralığı “yetişkin”, 60 yaş ve üzeri “yaşlı” olarak sınıflandırılmaktaydı. Ancak ortalama yaşam beklentisinin yükselmesine paralel olarak 65 yaş ve üzeri “yaşlı” olarak tanımlanmaya başlanmıştır.

Uluslararası organizasyonların ve ülkelerin resmi yaş sınıflandırmaları birbirinden oldukça farklıdır.⁷ Bundan bir 30-40 yıl öncesinde Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) 45-59 yaş aralığını “orta yaşlı”, 60-74 yaş aralığını “yaşlı”, 75-89 yaş aralığını “ileri yaşlı”, 90 ve üstünü ise “ihtiyar” kategorisinde ele alırken bugün 65 ve üzeri yaşlardaki grubu “genç yaşlı” (65-74 yaşlar), “orta yaşlı” (75-84 yaşlar) ve “ileri yaşlı” (85 ve üzeri yaşlar) olmak üzere üç alt gruba ayırmaktadır.⁸ DSÖ’nün yaptığı sınıflamanın tam anlamıyla bilimsel bir değeri yoktur; zira yaş aralıklarının kesin çizgilerle ortaya konulması ve kabulü konusunda anlaşmak kolay değildir. Kimi yazarlar 25-44 yaş aralığını genç, 45-54 yaş aralığını orta yaşlı, 55-64 yaş aralığını erken yaşlı; 65-74 yaş aralığını yaşlılık dönemi, 75 yaş üstü yaş aralığını da ihtiyarlık dönemi olarak da ele alabilirler.

Kesin bir yaşlı tanımı yapmak güç olsa da bugün gelişmiş ülkelerde 65 yaş ve üstü yaşlılık olarak kabul edilir. Az gelişmiş ülkelerde ise 60 yaş yaşlılık başlangıcı olduğu kabul edilebilir.

⁷ Bu konuda bkz. Bhat & Patil, 2016; United Nations Populations Fund. 2012; Beard et all. 2016.

⁸ Bu konuda bkz. World Health Organization, 2015a; 2015b.

V. Demokrasilerde “Maksimum Yaş Sınırlaması” Neden Gerekli? Örnek Vaka (1) Amerika’da Joe Biden ve Trumpmania Vakası

Halen görevde bulunan 81 yaşındaki Joe Biden 2024 yılı Kasım ayında yapılacak Başkanlık seçiminde aday olma konusunda uzun süreli ısrarının ardından demans belirtilerinin artması ve kamuoyundan gelen baskılar neticesinde adaylıktan çekilme kararı almak zorunda kaldı. Rakibi 77 yaşındaki Donald Trump ise tekrar seçilirse ABD tarihindeki en yaşlı Başkan adayı olarak tarihe geçecek ve yaş dolayısıyla dört yıl önce kendi rekorunu kırmış olacak.

Bütün dünya 2017 yılından bu yana ABD’nin iki başkanının davranış ve hareketlerini doğrudan ve açık olarak televizyonlardan görmekte ve izlemektedir. Joe Biden’a dair en azından kamuoyu tarafından görülebilen apaçık bulgu şudur: yaşlılık ve yaşlılığa bağlı bunama. Joe Biden'ın helikopterden indiği sırada dakikalarca ceketini giymeye çalışması ve sonrasında gözündeki gözlüğü düşürmesi; Senato çoğunluk lideri Chuck Schumer ile el sıkışmasının ardından tokalaşmak için tekrar elini uzatması; Almanya Başbakanı Angela Merkel’in adı yerine Helmut Kohl’un adını zikretmesi; benzer şekilde Biden’ın bir soru üzerine verdiği cevapta Fransa’da devlet başkanlığı görevini Emmanuel Macron’un adı yerine 1996’da ölen Fransa Cumhurbaşkanı François Mitterrand ile karıştırması; Mısır Cumhurbaşkanı Sisi için "Meksika Devlet Başkanı" ifadesini kullanması bu konuda aklımıza gelen bazı örneklerdir.

Donald Trump için durum çok daha vahim görünmektedir. Trump’ın garip tavır ve davranışları bir neolojizm olarak “Trumpmania” ve “Trump Derangement Syndrome” olarak adlandırılmaktadır (Aktan, 2020).

Saçı, başı, kıyafeti, hitabeti, beyanatları, tarzı, uslubu, malı-mülkü, serveti, zenginliği, eşleri ve çocukları, evlilik dışı ilişkileri ve sus payı davası,⁹ dünya görüşü ve ideolojisi bütünüyle sorgulanan ve eleştirilen bir siyasi liderin iktidarını “*Trumpmania vakası*” olarak tecrübe etmiş bir ülke neden tekrar Trump’ı seçmek zorunda kalıyor ki? Başka aday mı yok? Halkın içinden biri olmayan, kumarhaneleri, gazinoları, emlak komisyonculuğu gibi işler yapan multi-milyoner bir zengin nasıl olur da ABD gibi bir büyük ülkeye devlet başkanı olabilir? İş ve aile yaşamı hakkında internette yüzlerce-binlerce asgarî ahlaki normlara uygun

⁹ Donald Trump'ın porno yıldızı Stormy Daniels ve eski Playboy modeli Karen McDougal ile evlilik dışı ilişkilerini ve bu ilişkilerden çocuk sahibi olduğunu iddia eden Trump Tower kapıcısına Trump tarafından yapılan “*sus payı*” ödemelerine dair dava.

olmayan haberler dolaşan; sürekli nefret dilini kullanan, ırkçılık ve yabancı düşmanlığını körükleyen beyanları açık ve net olan bir lider nasıl olur da halkın önüne iki adaydan biri olarak sunulur? Bu sorular doğrudan bu çalışmanın konusu değildir. Bizim sadece sormak ve sorgulamak istediğimiz şudur: Hem Biden hem de Trump'ın ileri yaşları ve sergiledikleri anormal davranışlar milyonlarca insanın hayatı ve geleceği üzerinde olumsuz etkiler doğuracak sonuçlar ortaya çıkarmaz mı?

Yaşlılık ayıp bir şey değildir; yaşamın kaçınılmaz gerçeğidir. En güçlü iktidara sahip olan siyasi liderlerin bile yaşlanma sonucunda fiziken iktidarları (beden sağlığı) sağlam ve güçlü değildir. Akli ya da zihinsel melekeleri zayıflama eğilimindedir. Ortalama yaşam beklentisinin yükselmesi “octogenarian”ların fiziki ve zihinsel iktidarlarının aynen muhafaza edilmesi anlamına gelmez. Büyük bir devleti yöneten ve çok büyük bir siyasi gücü elinde bulunduran siyasi liderlerin yaşlılık dolayısıyla nasıl zavallı bir durumda olduğuna doğrudan tanık olmuyor muyuz? ABD gibi bir büyük süper gücü yöneten insanın elinin havada kalması ve boşlukla tokalaşması ya da boşlukla konuşması basite alınacak bir durum mudur?

VI. Demokrasilerde “Maksimum Yaş Sınırlaması” Neden Gerekli? Örnek Vaka (2) Kamerun’da 91 Yaşında 42 Yıl İktidarda Bulunan Diktatör

Paul Biya 7 yıllık başbakanlığından sonra 6 Kasım 1982 tarihinden bu yana Kamerun devlet başkanı olarak görevde bulunan dünyada ve Afrika'da en uzun süre görev yapan siyasi lider unvanına sahiptir.

Millet iradesini kutsayan her siyasetçinin ve bu fikriyatı savunan her sözde “milletçilik” ideolojisi mensubunun 42 yıldan bu yana iktidarda bulunan 13 Şubat 1933 doğumlu 91 yaşındaki bu kişinin iktidarını sorgulaması gerekmez mi? Hemen not edelim: Kamerun bu konuda tek örnek değildir; Afrika'nın geri kalmış birçok ülkesinde 30 yıldan daha uzun süre görevde bulunan çok sayıda otokrat ya da diktatör bulunmaktadır.¹⁰

VII. Yaş Sınırlamasının Rasyoneli ve Optimal Yaş Sınırı

Bugün dünyanın her ülkesinde seçme ve seçilebilme yaşı birbirinden oldukça farklıdır. Seçme yaşı, bir vatandaşın genel ve yerel seçimlerde oy kullanabilmesi için doldurmuş olması gereken minimum (asgarî) yaşı ifade eder. Dünya ülkelerinin

¹⁰ Bu konuda kapsamlı bir araştırma için bkz. Aktan, 2021.

çoğunluğunda seçme yaşı anayasal kural olarak kabul edilmiştir ve seçme hakkı için asgarî bir yaş belirlenmiştir. Seçme yaşı dünyadaki ülkelerin hemen tamamında 18 olarak belirlenmiştir.¹¹

Seçilme yaşı ise bir kişinin belirli seçilmiş hükûmet görevlerine anayasal/yasal olarak seçilebileceği en düşük yaşı tanımlar. Asgarî seçilme yaşı ülkeler ve makamlara göre çeşitlilik ve farklılıklar göstermektedir. Dünyanın neredeyse tüm ülkelerinde Başkan, Cumhurbaşkanı, Başbakan, Senatör, milletvekili, belediye başkanı ve diğer temsilcilik görevlerine seçilebilme yaşı konusunda “*minimum*” bir yaş sınırı olmasına karşın “*maksimum*” bir yaş sınırlaması sözkonusu değildir.

Halen dünyada Başkan, Cumhurbaşkanı, Başbakan gibi makamlar için minimum seçilme yaş yeterlilik şartı 18-50 yaş aralığındadır. Bu konuda ülkeler arasında çok ciddi farklılıklar sözkonusudur. Çoğunluk ülkedeki minimum yaş aralığı 20-30’dur. (bkz. Ek-1)¹²

Şimdi benim asıl ilgilendiğim soruya geelim: Başkan, Cumhurbaşkanı, Başbakan, Senatör, milletvekili, belediye başkanı ve diğer temsilcilik görevlerine seçilebilmek için “*minimum*” ve “*maksimum*” yaş sınırı ne olmalıdır? Kişisel değer yargılarından ve subjektif yorumlardan bağımsız olmayan bu soruyu cevaplamadan önce yaş sınıflaması konusunda bir uzlaşmanın gerekli olduğunu düşünüyorum. Benim bu konudaki değerlendirmem ve yorumum Şekil-1 üzerinde gösterilmiştir. Kişisel olarak yaptığım sınıflamada 4 yaş kategorisi (çocuk, genç, yetişkin ve yaşlı) ve yaşlı kategorisinde ise 5 alt kategori (genç yaşlı, orta yaşlı, yaşlı, ileri yaşlı, aşırı yaşlı) bulunmaktadır.

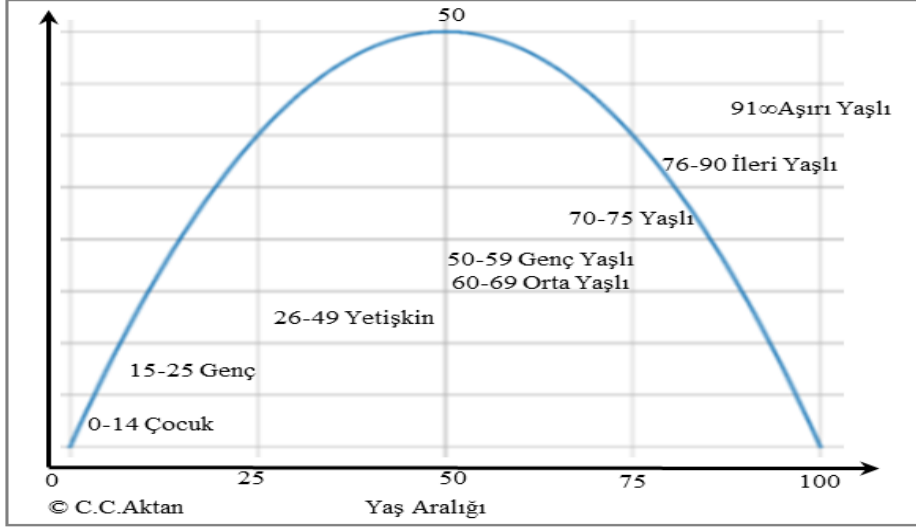
¹¹ Dünyada genel ve yerel seçimlerde oy kullanma yaşı ülkelerin çoğunluğunda 18 olmakla minimum yaş yeterliliği 16 ve 21 yaş aralığındadır. Avusturya, Arjantin, Brezilya, Küba ve Malta’da oy kullanma yaşı 16’dır. Avusturya’nın 2007 yılında oy kullanma yaşını 16’ya indiren ilk Avrupa Birliği üyesi olmasının ardından minimum yaş yeterliliği konusu da siyasette polemik konusu olmaya başlamıştır. Bkz. Eichhorn & Bergh, 2020; Chan & Clayton, 2006; Wagner & Kritzinger, 2012.

¹² Burada sadece birkaç ülkeden örnek vermeye çalışalım. Amerika Birleşik Devletleri’nde Amerikan Anayasası’nda belirtildiği üzere bir kişinin Başkan olarak görev yapabilmesi için 35 yaş veya üzerinde; senatör olabilmesi için 30 yaş ve üzerinde; temsilci yani milletvekili olabilmek için kişinin 25 yaşında veya daha büyük olması gerekir. ABD’deki çoğu eyalette Vali, Eyalet Senatörü ve Eyalet Temsilciliği makamları için de yaş sınırlaması vardır. İtalya’da 1947 Anayasası’nda belirtildiği üzere bir kişinin Cumhurbaşkanı olabilmesi için en az 50, Senatör olabilmesi için 40, Milletvekili olabilmesi için ise 25 yaşında olması gerekmektedir. Ancak Bölgeler, İller ve Belediyeler Konseyi (Komünler) üyeliğine seçilebilmek için 18 yaş yeterlidir.

50 yaş sonrasını fiziki güç, performans ve sağlık durumu açısından bir üst sınır olarak kabul etmek mümkün olabilir ve bu konuda bir uzlaşma sağlanırsa o zaman ikinci soruya geçilebilir. Eğer 50 yaş ve sonrası yaşlılığa başlangıç evresi ise o zaman Başkan, Cumhurbaşkanı, Başbakan, Senatör, milletvekili, belediye başkanı ve diğer temsilcilik görevlerine seçilebilmede “maksimum” yaş sınırı ne olmalıdır?

Bedensel, zihinsel ve ruhsal akıl sağlığına dair bazı bilimsel argümanlar sıralayarak bu konuda bir öneride bulunmak mümkündür. Bilimsellik optimal yaş sınırı konusunda uzlaşmaya varmak için ikna edici olmayabilir. Zira insanların bu konuya bakış açıları fazlasıyla duygusal ve menfaat odaklıdır.

Şekil-1: Genç, Yetişkin ve Yaşlı Sınıflaması Üzerine Bir Yorum

Ben kişisel olarak Cumhurbaşkanı, Başkan, Başbakan gibi Devlet ve Hükümet Başkanlığı makamlarına seçilebilmek için maksimum yaş sınırının 70 olması gerektiğini düşünüyorum. Seçilme yeterlilik yaşının 70 yaşından gün almamak olarak kabul edildiğini varsaydığımızda 4 ya da 5 yıl görevde kalan bir seçilmiş temsilcinin ortalama 75 yaşında “zorunlu emeklilik” durumu ortaya çıkar ki bu kabul edilebilir ve mantıklı bir yaş sınırıdır. Seçilme için minimum yaş şartının ise Başkan, Cumhurbaşkanı, Başbakan gibi makamlar için 40; senatör, milletvekili, belediye başkanlığı gibi görevler için 35 yaş olmasını öneriyorum. (Tablo-1)

Tablo-1. Optimal Yaş Sınırlaması Arayışı: Seçimle Göreve Geline
Kamusal Makamlarda Seçilme Yaş Yeterliliği Ne Olmalı?

Görev /Makam	Minimum Yaş Sınırı	Maksimum Yaş Sınırı
Cumhurbaşkanı	40	70
Başkan	40	70
Başbakan	40	70
Senatör	35	70
Milletvekili	35	70
Siyasi Parti Başkanları	35	70

Hemen not edelim Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komitesi, Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nin bir maddesi üzerindeki yorumunda seçme yaşından farklı olarak seçilme yaşının daha üst bir yaş olarak belirlenmesinin uygun olacağı tavsiyesinde bulunmuştur. Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komitesi'nin görüşü şu şekildedir (UN, HRC, 1996)

“...seçim veya belirli makamlara atanma için daha yüksek bir yaş şartının aranması makul olabilir. Bu hakların vatandaşlar tarafından kullanılması, kanunla belirlenen objektif ve makul gerekçeler dışında askıya alınamaz veya hariç tutulamaz. Örneğin, yerleşik zihinsel yetersizlik, bir kişinin oy verme veya görev alma hakkının reddedilmesi için bir gerekçe olabilir.”

Kanaatimce seçme ve seçilme yaşlarının alt ve üst sınırlarının ne olması gerektiği konusu fevkalade önemlidir. Buna ilave olarak optimal yaş konusu üzerinde anlaşmak, uzlaşmak ve karara varmak hiç de kolay değildir. Konu polemiklere, ön yargılara, zihinsel sapma ve yanılgılara, demagojilere fazlasıyla açıktır. Bugün dünyada seçme yaşı ülkelerin neredeyse tamamında 18 olarak belirlenmiştir. Ancak seçme yaşı için bir üst sınır bilebildiğim kadarıyla hiçbir ülkede mevcut değildir. Ortalama yaşam beklentisinin 90'lar ve üzerine çıktığı kabul edildiğinde bu denli ileri yaşta sağlık sorunları ile yüzyüze bulunan yaşlı seçmenlerin “sağlıklı” seçim yapabileceğini kabul edebilir miyiz? Siyaset bilimi ve kamu tercihi literatüründe “miyop seçmen”, “amnezik seçmen” vs. şekillerde yapılan değerlendirmelere bir başkasını da (örneğin, “bunak seçmen”, “demans seçmen” gibi) ilave etme durumunda değil miyiz? Nasıl ki 18 yaşın altındaki bir seçmenin kullandığı oyun değerini tartışıyorsak aynı şekilde 90 yaş ve üzerindeki seçmenlerin de doğru ve sağlam, sağlıklı ve güvenilir bir karar ve tercih bulunabileceğini söyleyebilir miyiz?

Seçilme yaşı ise çok daha önem taşıyan bir meseledir, zira bugün dünyanın hiçbir ülkesinde seçilme yaşı ile ilgili olarak bir üst sınır belirlenmiş değildir.¹³ Amerika Birleşik Devletleri'nde halen başkan olarak görev yapan Joe Biden'ın (Joseph Robinette Biden, Jr.) ileri demans semptomları göstermesinin adından maksimum yaş sınırı konusu tartışılmaya başlanmıştır.

Sonuç olarak şunu ifade etmek istiyorum. Demokrasilerde seçme ve seçilme yaşının optimal alt ve üst sınırlarının anayasada belirlenmesi önemlidir. Optimal yaş konusunun bütünsel olarak (yani minimum ve maksimum yaş yeterliliği bir arada ele alınarak) ele alınarak anayasada kural olarak yer almasının önemli olduğunu düşünüyorum.¹⁴

VIII. Sonuç

Bugün patolojik demokrasilerden kısmen kurtulmuş olan çağdaş demokrasilerin bir kısmında kalıcı liderliğin kalıcı hasarlarını önlemek amacıyla “görev süresi sınırlaması” ve “dönem sınırlaması” adı verilen anayasal kural yürürlükte bulunmaktadır. Seçilmiş siyasi liderlerin güç ve yetkilerini istismar ederek otokratik bir rejim inşa etmelerini engellemek amacıyla yürürlüğe konulmuş olan “görev süresi sınırlaması” ve “dönem sınırlaması” bugün birçok demokraside eksik de olsa amaca hizmet etmektedir.

Devlet ve hükümet başkanlarının kaç yıl süreyle görevde kalabilecekleri ve kaç dönem görev yapacakları kuralına ilave destekleyici bir başka kural yaş sınırlamasıdır. Bugüne değin en gelişmiş demokrasilerde bile anayasalarda seçilme yeterliliği tespit edilirken sadece “asgari” yaş şartının yeterli olacağı, maksimum yaş sınırına ise gerek olmadığı düşünülmüştür. Oysa bugün gerontolojik ve demografik gerçekler bundan yarım asır ya da bir asır öncesinden çok ama çok farklıdır. Bugün “yaşlılık çağı” adı verilen bir çağda yaşıyoruz ve insanlarda yaşam

¹³ Bu ifademi temkinli olarak kullanmak istiyorum. Yaptığım araştırmalara göre henüz Cumhurbaşkanı, Başkan, Başbakan gibi Devlet ve Hükümet Başkanlığı makamlarına seçilebilmek için bir üst yaş sınırı belirleyen bir ülke bulunmamaktadır.

¹⁴ Oy kullanma yaşının ne olması ile ilgili olarak bir literatür mevcut olmakla beraber araştırmacılar daha ziyade minimum yaş yeterliliği konusu ile ilgilenmişler ve maksimum yaş yeterliliği konusunu ihmal etmişlerdir. Konuyla ilgili bazı çalışmalar için bkz. Belschner, 2024; Eshima & Smith, 2022; Goerres, A. 2009; Holbein, & Hillygus, 2020; Kweon, & Choi, 2022; McClean & Ono, 2024; Pomante & Schraufnagel, 2015; Sevi, 2021; Stockemer, & Sundström, 2018; Wattenberg, 2007; Webster & Pierce, 2019.

beklentisi 80 yaş ve üzerine kadar yükselmiştir. Durum böyle olunca da 80, 85 ya da 90 yaşında bir kişinin devlet ve hükûmet başkanı olarak seçilmesi riski oldukça yüksektir. ABD’nde Joe Biden ve Donald Trump bu konuda iki güncel örnektir. Amerika’da demokrasi “gerontokrasi” ve “demanskrasi” tehlikesi ile yüzyüzedir. Öte yandan dünyanın en acımasız otoriter ve totaliter rejimlerinde Devlet ve hükûmet başkanlığı görevinde bulunan otokratlar ve diktatörlerin bugün neredeyse 90 yaş ve hatta daha üzerine kadar görevde kalabilmeleri riski çok ama çok yüksektir. Önceki açıklamalarımızda belirttiğimiz üzere 40 küsur yıldan bu yana Kamerun’u yöneten 91 yaşındaki Paul Biya bu konuda tek örnek değildir.

Ortalama yaş beklentisinin 80’li yaşlara ve üzerine çıkması kadar gerçeğinin asla gözardı edilmemesi ve modern demokrasilerde asgarî yaş sınırına ilave olarak maksimum yaş sınırının da anayasal bir norm olarak belirlenmesinin önemli olduğuna inanıyorum. Halen neredeyse tüm dünya ülkelerinin anayasalarında yer alan minimum yaş kuralının ise daha makul bir yaşa çekilmesinin doğru olduğu kanaatindeyim. 18-30 yaş aralığının Başkan, Cumhurbaşkanı, Başbakan gibi makamlara seçilebilme yeterliliği açısından kesinlikle uygun olmadığını düşünüyorum.

Yaşlılık insanın olgunluk, tecrübe (deneyim), bilgi ve bilgelik, ahlak ve erdem ile bulunduğu bir dönem olarak kabul edilebilir. Cumhurbaşkanı, Başkan, Başbakan gibi Devlet ve Hükûmet Başkanlığı makamlarında seçilebilme yaşına dair makul bir alt ve üst sınır fevkalade önemlidir. Ben kişisel olarak sözkonusu makamlara seçilebilme yeterliliğinin 40 (minimum yaş şartı) ve 70 (maksimum yaş şartı) olmasını öneriyorum. Temsilci (milletvekili) ve senatörler için minimum yaş yeterliliğinin bir miktar azaltılarak 35 olarak belirlenebileceğini düşünüyorum.

İleri yaşına rağmen iktidardan ayrılmak istemeyen siyasi liderlere yönelik olarak “ahı gitmiş vahu kalmış” ya da “yaş yetmiş iş bitmiş” gibi sözlerin sarf edilmesinin saygısızlık olarak kabul edilmemesi gerektiğini düşünüyorum. Gedikli siyasetçilere 70 yaşından sonra “artık köşende oturma zamanı geldi” deyip onları sükûnet içerisinde bir huzurlu yaşama davet etmek gerekir. Bahçelerinde toprakla haşır neşir olsunlar, evlerinin balkonlarındaki saksılara birbirinden güzel ve farklı çiçekler eksinler, torunlarını sevsinler ve onları parka götürsünler, bol bol kitap okusunlar... Eğer birazcık olsun ahlak ve erdemle dolu siyaset yapmışlarsa bu birikimlerini anlatacakları bir biyografi kitabı kaleme alsınlar... Dahası hiç olmazsa “başına gelen başmakçdır” sözünden hareketle mutlak siyasi gücün ne derece kötü ve tehlikeli olduğunu genç nesle öğütlesinler, bu konuda en azından tecrübelerini kaleme alsınlar...

Eğer Zat-ı Şahaneleri makamlarından ayrılmamakta ve gitmemekte ısrar ediyorlarsa o zaman kaba bir üslupla ona şunu söyleyelim: Defolup gidin! Vakti zamanı iken, daha fazla gecikmeden, ertelemeyen, rezil olmadan ve “*kambur, iki büklüm, içi geçmiş bir moruk*” sözlerini duymadan gidin artık, yakamızdan silkinin!

Adriana:

*Herif kambur, iki büklüm, içi geçmiş bir moruk;
Suratı yamuk, bedeni kavruk, düzgün tek bir yeri yok;
Hain, şapsal, yabani, zalim ve kaba;
Doğuştan derme çatma, aklını ise hiç sorma!*

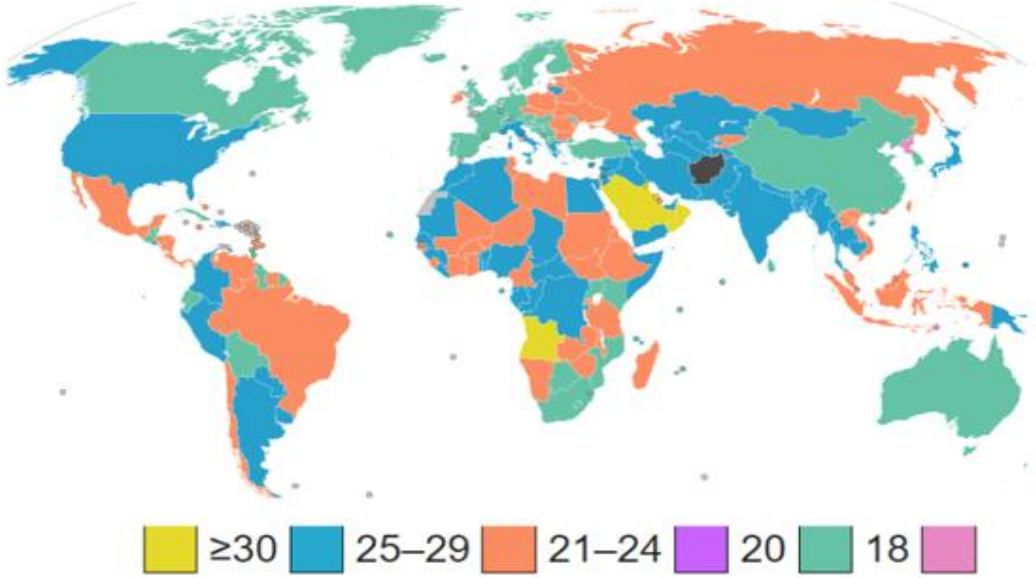
Luciana:

*Böyle birini kim kıskanır öyleyse?
Hiç ağlama ardından, bırak gitsin güle güle.¹⁵*
William Shakespeare

¹⁵ Shakespeare, W. 2004. Yanlışlıklar Komedyası, (çev. B. Bozkurt), İstanbul: Remzi Kitabevi. s.70.

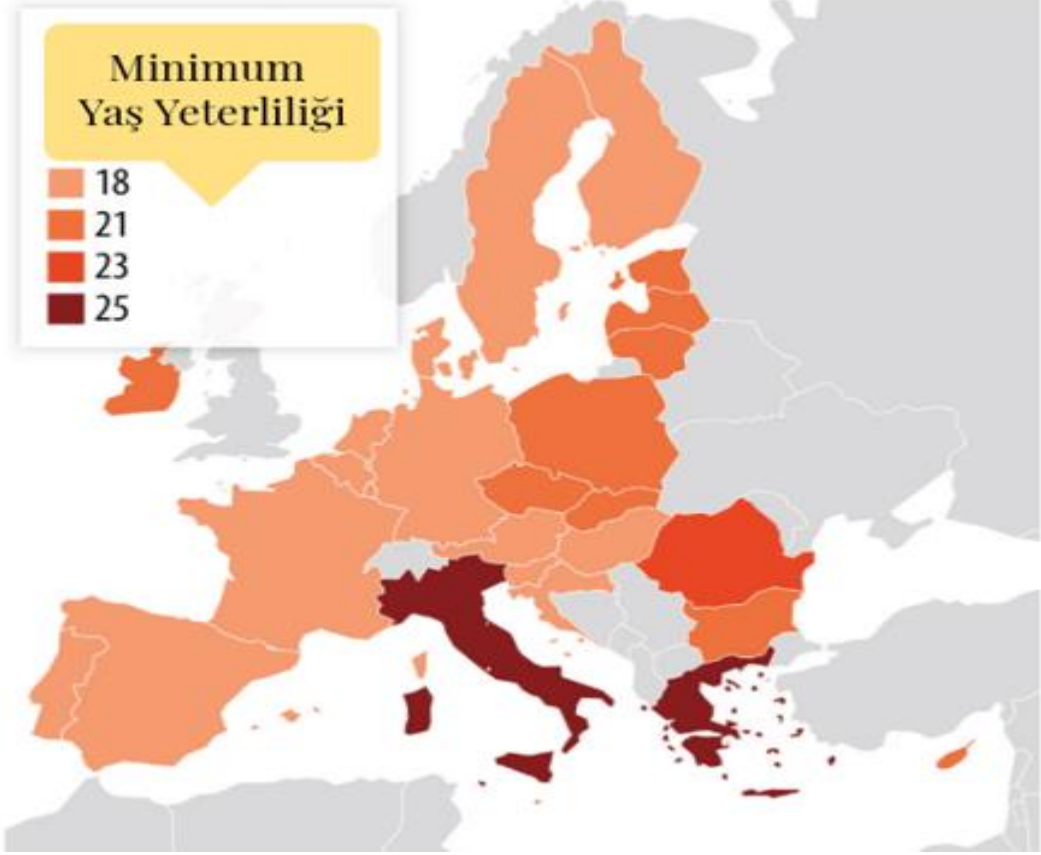
Ekler

Ek-1: Dünyada Parlamentoğa Seçilebilmek için Gerekli Minimum Yaş Şartı (2022)

Kaynak: Wikipedia, Age of Candidacy
https://en.wikipedia.org/wiki/Age_of_candidacy

Ek-2: Avrupa Parlamentosuna Seçilmede Minimum Yaş Yeterliliği

Açıklama: 1976 tarihli Avrupa Seçim Kanunu, AB Üye Devletlerinin adaylık için asgari yaşı belirlemesine izin vermektedir. Avrupa Parlamentosu'na seçilebilmek için üye devletlerin çoğunluğunda minimum yaşa sınırı 18 dir. İtalya ve Yunanistan'da ise minimum yaş yeterliliği 25 olarak tanımlanmıştır.

Kaynak: European Parliament, Minimum Age To Stand As A Candidate In European Elections, 2024.

[https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2023/749766/EPRS_AT A\(2023\)749766_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2023/749766/EPRS_AT A(2023)749766_EN.pdf)

KAYNAKÇA

Aktan, C.C. 2021. Mütemedi Siyasi Liderlik, İzmir: SOBİAD Hukuk ve İktisat Araştırmaları Yayınları.

Aktan, C. C. 2020. Trumpmania Ve Toplumana (Davranışsal Politik İktisat Perspektifinden Politikada İrrasyonelite), RG Preprint, <https://www.researchgate.net/publication/345430489> TRUMPMANIA ve TOPLUMANIA Davranışsal Politik İktisat Perspektifinden Politikada İrrasyonelite

Aktan, C.C. & A. Ekinci (2021). Anayasal Demokrasilerde Görev Süresi Sınırlaması, Ankara: Astana.

Aktan, C.C. & A. Ekinci (2022). LEX REX : Keyfi Devletten Anayasal Hukuk Devletine Doğru, Ankara: Seçkin.

Beard J.R, Officer A, de Carvalho I.A, et al. 2016. “The World Report On Ageing And Health: A Policy Framework For Healthy Ageing”. Lancet.

Belschner, 2024. "Too Young To Win? Exploring The Sources Of Age-Related Electoral Disadvantage", Journal of Electoral Studies, Volume 88.

Bhat, D., & V.K. Patil, P. 2016. Human Age Group Classification Using Facial Features. International Journal of Modern Trends in Engineering and Research, 3.

Chan, T. and Clayton, M. 2006. “Should the Voting Age Be Lowered to Sixteen? Normative and Empirical Considerations”, Political Studies, 54, 533–558.

Eichhorn, J. and Bergh, J. (eds). 2020. Lowering the Voting Age to 16: Learning from Real Experiences Worldwide, Basingstoke, Palgrave Macmillan.

Eshima, S., & Smith, D. M. 2022. “Just a Number? Voter Evaluations Of Age In Candidate Choice Experiments.”, The Journal of Politics, 84(3), 1856–1861.

European Parliament, Minimum Age To Stand As A Candidate In European Elections, 2024.

[https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2023/749766/EPRS_AT A\(2023\)749766_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2023/749766/EPRS_AT A(2023)749766_EN.pdf)

Goerres, A. 2009. *The Political Participation Of Older People İn Europe: The Greying Of Our Democracies*. Palgrave Macmillan.

Holbein, J. B., & Hillygus, D. S. 2020. *Making Young Voters: Converting Civic Attitudes İnto Civic Action*. Cambridge University Press.

Kweon, Y., & Choi, B. 2022. “Deservingness Heuristics And Policy Attitudes Toward The Elderly İn An Aging Society: Evidence From Japan”. *Political Research Quarterly*, 75(3), 591–606.

McClellan, C.T. & Ono, Y. 2024. "Too Young to Run? Voter Evaluations of the Age of Candidates". *Political Behaviour*. <https://doi.org/10.1007/s11109-024-09920-2>

Pomante, M. J., & Schraufnagel, S. 2015. “Candidate Age And Youth Voter Turnout”. *American Politics Research*, 43(3), 479–503.

Rabins, P. V, Constantine G. Lyketsos, and C. D. Steele (eds), 2016. *Practical Dementia Care*, 3 edn, New York, Oxford Academic.

Sevi, S. 2021. “Do Young Voters Vote For Young Leaders?”, *Electoral Studies*, 69, 1–8.

Shakespeare, W. 2004. *Yanlışlıklar Komedyası*, (çev. B. Bozkurt), İstanbul: Remzi Kitabevi. s.70.

Stockemer, D., & Sundström, A. 2018. “Age Representation İn Parliaments: Can Institutions Pave The Way For The Young?”, *European Political Science Review*, 10(3), 467–490.

United Nations, HRC. 1996. *International Covenant On Civil And Political Rights, (ICCPR)*, General Comment Adopted By The Human Rights Committee Under Article 40, Paragraph 4, Of The International Covenant On Civil And Political Rights Addendum General Comment No. 25 (57). Bkz. United Nations Digital Library, <https://digitallibrary.un.org/record/221930?v=pdf>

Wagner, M., Johann, D., and Kritzing, S. 2012. “Voting at 16: Turnout and the Quality of Vote Choice”, *Electoral Studies*, 31, 372–383.

Wattenberg, M. P. 2007. *Is Voting for Young People?* New York: Pearson Longman.

Webster, S. W., & Pierce, A. W. 2019. "Older, Younger, Or More Similar? The Use Of Age As A Voting Heuristic.", *Social Science Quarterly*, 100(3), 635–652.

World Health Organization, 2015a. *World Report on Aging and Health, 2015*, Geneva: WHO.

World Health Organization. 2015. *World Report On Ageing And Health*. Geneva: WHO.; Bkz. <https://iris.who.int/handle/10665/186463>

Zijdeman, R.L. & F. R. de Silva, 2014. "Life Expectancy Since 1820", *How Was Life? Global Well-being Since 1820*, OECD, IISH 2014.
<https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/9789264214262-10-en.pdf?expires=1724404047&id=id&accname=guest&checksum=40292A3873918DA8AD49A609446463FC>

BİBLİYOGRAFYA

Görev Süresi Sınırlaması, Dönem Sınırlaması ve Yaş Sınırlaması ¹⁶

Hazırlayan: Coşkun Can Aktan

Abbink, K. (2004). Staff Rotation as an Anti-corruption Policy: an Experimental Study. *European Journal of Political Economy*. Vol. 20.

Aktan, C.C. 2021. Mütemedi Siyasi Liderlik, İzmir: SOBİAD Hukuk ve İktisat Araştırmaları Yayınları.

Aktan, C.C. & A. Ekinci (2021). Anayasal Demokrasilerde Görev Süresi Sınırlaması, Ankara: Astana.

Aktan, C.C. & A. Ekinci (2022). LEX REX : Keyfi Devletten Anayasal Hukuk Devletine Doğru, Ankara: Seçkin.

Aktan, C.C. & Yay, S. (2019). Tesviyeciler Hareketi (1647-1649) Anayasal Demokrasi Yolunda bir Mücadele . *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi* , 11 (1) , 96-114.

Aktan, C.C. & Yay, S. (2019). Tesviyeciler Manifestosu: Bir Sivil Anayasa Önerisi Anayasal Demokrasi ve Anayasal Hukuk Devletine Yönelik Eşsiz Bir Yazılı Anayasa Metni . *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi* , 11 (2) , 100-128 .

Aktan, C.C. ve Hallier, M.F. (2021). Devlet İdaresinde Temsilcilerin ve Yöneticilerin Seçilmesi Ve/Veya Atanmasında Kura Sistemi (Rastgele Seçim): Antik Atina Tecrübesi, *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 13:1.

Albert, R. (2010). Constitutional Handcuffs. *Arizona State Law Journal*, Vol. 42, pp. 663-715.

Albertus M and Menaldo V (2012) Dictators As Founding Fathers? The Role Of Constitutions Under Autocracy. *Economics & Politics* 24(3): 279–306.

¹⁶ Geliştirilmeye açık eksik bir liste olarak kabul edilmelidir.

Altman, D. (2008). A Brief History of Term Limits. Time. <http://content.time.com/time/nation/article/0,8599,1846988,00.html>,

Altman, D., and A. Pérez-Liñán. (2017). Explaining the Erosion of Democracy: Can Economic Growth Hinder Democracy? Varieties of Democracy (V-Dem) Institute Working Paper No. 42.

Aristoteles, (2015). Politika. (Çev. F. Akderin). İstanbul: Say Yayınları, 2. Baskı.

Aristoteles. (1989). The Athenian Constitution. (Translated by. H. Rackham), Loeb Classical Library. Cambridge, Harvard University Press.

Aristotle. (2000). Politics. Mineola, NY: Dover Publications.

Baker B (2002) Outstaying One's Welcome: The Presidential Third-Term Debate In Africa. Contemporary Politics 8(4): 285–301.

Bamfo N. (2005) Term Limit And Political Incumbency In Africa: Implications Of Staying in Power Too Long With References To The Cases of Kenya, Malawi, and Zambia. African and Asian Studies 4(3): 327–356.

Barber, N. W. (2016). Why Entrench?, International Journal of Constitutional Law, Volume 14, Issue 2, April, Pages 325–350.

Baturo, A. (2010) The Stakes of Losing Office, Term Limits and Democracy, British Journal of Political Sciences, Vol: 40, No: 3.

Baturo A. (2014) Democracy, Dictatorship and Term Limits. Ann Arbor, MI: University of Michigan Press.

Baturo A. and Elgie R. (2018) Why Do Authoritarian Regimes Adopt Bicameralism? Cooptation, Control, And Masking Controversial Reforms. Democratization 25(5): 919–937.

Baturo, A. (2019) Continuismo In Comparison: Avoidance, Extension And Removal Of Presidential Term Limits. In The Politics of Presidential Term Limits, ed. A. Baturo and R. Elgie, 75–99. Oxford: Oxford University Press.

Baturo, A., and R. Elgie. (2019) *The Politics of Presidential Term Limits*. Oxford: Oxford University Press.

Bermeo N. (2016) *On Democratic Backsliding*. *Journal of Democracy* 27(1): 5–19.

Bienen H and Van de Walle N. (1991) *Of Time and Power: Leadership Duration in the Modern World*. Stanford, CA: Stanford University Press.

Brinks, D. & S. Levitsky, and M. V. Murillo (2019), *Understanding Institutional Weakness, Cambridge Elements, Politics and Society in Latin America*, Cambridge: Cambridge University Press.

Brooker, P. (2000). *Non-Democratic Regimes: Theory, Government And Politics*. New York: St. Martin's Press.

Brownlee J (2007b) *Hereditary Succession In Modern Autocracies*. *World Politics* 59(4): 595–628.

Buchanan, J. M. & Congleton, R. (1988) *Politics by Principle, Not Interest: Towards Nondiscriminatory Democracy*, Cambridge and New York: Cambridge University Press.

Cassani A. (2020) *Law-Abiders, Lame Ducks, And Over-Stayers: The Africa Executive Term Limits (AETL) dataset*. *European Political Science*.

Cassani A. (2021) *Autocratization By Term Limits Manipulation In Sub-Saharan Africa*. *Africa Spectrum* 55(3).

Cassani, A., and L. Tomini. (2018) *Reversing Regimes and Concepts: From Democratization to Autocratization*. *European Political Science* 57, no. 3 : 687–716.

Cassani A. and Tomini L. (2019) *Autocratization in Post-Cold War Political Regimes*. Heidelberg: Springer.

Cassani, A., and L. Tomini. (2020) *Reversing Waves And Concepts: From Democratization To Autocratization*. *European Political Science* 19 (2): 272–287.

Cheeseman, N. (2016), Africa: Presidential Term Limits and the Third Term Tragedy, in: Presidential Power, online: <<http://presidentialpower.com/?p=4874>> (2 May 2017).

Cheeseman N. (2018) Introduction: Understanding African Politics: Bringing The State Back in. In: Cheeseman N (ed) Institutions and Democracy in Africa: How the Rules of the Game Shape Political Developments. Cambridge University Press, pp. 1–38.

Cheeseman, N. (2018). Should I Stay or Should I Go? Term Limits, Elections, and Political Change in Kenya, Uganda and Zambia”, The Politics of Presidential Term Limits.

Cheibub, J. A. (2007), Presidentialism, Parliamentarism, and Democracy, Cambridge: Cambridge University Press.

Cheibub, J. A., Gandhi, J., & Vreeland, J. R. (2010). Democracy And Dictatorship Revisited. Public Choice, 143(1–2), 67–101.

Cooley, T. A. (1868). Treatise on Constitutional Limitations. Boston: Little, Brown, 1868.

Coppedge, M. (2017). Eroding Regimes: What, Where, and When? Varieties of Democracy (V-Dem) Institute Working Paper No. 57.

Coppedge, M., J. Gerring, C. H. Knutsen, S. I. Lindberg, S.-E. Skaaning, J. Teorell, D. Altman, et al. (2018) “VDem Codebook v8.” Varieties of Democracy (V-Dem) Project .

Coppedge, M., J. Gerring, C. H. Knutsen, S. I. Lindberg, S.-E. Skaaning, J. Teorell, D. Altman, et al. (2018). “VDem Dataset v8.” Varieties of Democracy (V-Dem) Institute.

Corrales, J. & Penfold, M. (2014). Manipulating Term Limits in Latin America, Journal of Democracy. Vol. 25, No. 4, pp. 157-168.

Crane, E.H. & Pilon, R.. (1994). The Politics and Law of Term Limits, Washington, DC: Cato Institute.

- Dahl, R. A. (1989). *Democracy and its Critics*. New Haven: Yale University Press.
- Davenport, C. (2007). State Repression And The Tyrannical Peace. *Journal of Peace Research*, 44(4), 485–504.
- Dawson M. and Young D.J. (2021) Presidential Tenure And Constitutional Provisions: Recent Evidence From Central Africa. *Africa Spectrum* 55(3): 272–290.
- Decalo, S. (1985). African Personal Dictatorships. *The Journal of Modern African Studies*, 23(2), 209–237.
- Diamond, L. (2002). Thinking about Hybrid Regimes. *Journal of Democracy* 13, no. 2 (2002): 21–35.
- Diamond, L. (2008). The Democratic Rollback. *Foreign Affairs* 87, no. 2 : 36–48.
- Dixon, R, & Landau, D, (2020). Constitutional End Games: Making Presidential Term Limits Stick. *Hasting Law Journal*. Vol. 71, pp. 359-418.
- Dulani B. (2011a) Democracy Movements As Bulwarks Against Presidential Usurpation Of Power: Lessons From The Third-Term Bids In Malawi, Namibia, Uganda And Zambia. *Stichproben. Wiener Zeitschrift für kritische Afrikastudien* 11(20): 115–139.
- Dulani B. (2011b) Personal Rule And Presidential Term Limits In Africa. Phd Thesis. Michigan State University.
- Dulani B. (2015) African Publics Strongly Support Term Limits, Resist Leaders' Efforts To Extend Their Tenure. *Afrobarometer Dispatch* (30).
- Ebenstein, A. O., Ebenstein, W., & Fogelman, E. (2000). *Today's Isms: Socialism, Capitalism, Fascism, Communism, Libertarianism*. Upper Saddle River, N.J: Prentice Hall.
- Elhauge, E. (1998). What Term Limits Do That Ordinary Voting Cannot. *Policy Analysis*. https://scholar.harvard.edu/files/einer_elhauge/files/voting_limits.pdf,
- Elkins Z, Ginsburg T And Melton J (2013) The Content Of Authoritarian Constitutions. In: Ginsburg T And Simpser A (Eds) *Constitutions In Authoritarian*

Regimes (Comparative Constitutional Law and Policy Series). Cambridge: Cambridge University Press, pp. 141–164.

Elster, John & R. Slagstad (eds.), 1988. *Constitutionalism and Democracy*, Cambridge: Cambridge University Press.

Erdmann G (2004) Party Research: Western European Bias And The ‘African Labyrinth’. *Democratization* 11(3): 63–87.

Erdmann, G. (2011). Decline of Democracy. *Comparative Governance and Politics* 1 (2011): 21–58.

Erickson, S. C. (1995). The Entrenching of Incumbency: Reelections in the U.S. House of Representatives, 1790-1994. *Cato Journal*. Vol. 14. No. 3. pp. 397-419.

Eze, K. (2016). *The Efficacy of Presidential Term Limits*. Mandela Institute for Development Studies. Tanzania.

Farrar, C. (2008). *Power to the People, Origins of Democracy in Ancient Greece*. Ed. Kurt a. Raaflaub, Josiah Ober, Robert Wallace, University of California Press, Berkeley, Los Angeles, London, pp. 170-197.

Fombad, C. M. (ed.) (2016) *Separation of Powers in African Constitutionalism*, Oxford: Oxford University Press.

Fombad CM (2017) Presidential Term Limits Through Constitutional Amendments In Africa. In: Masterson G and Meirotti M (eds) *Checks and Balances: African Constitutions and Democracy in the 21st Century*. Johannesburg: Electoral Institute of South Africa (EISA), pp. 45–58.

Gandhi, J., & Lust-Okar, E. (2009). Elections under Authoritarianism. *Annual Review of Political Science*, 12(1), 403–422.

Gandhi, J., & Przeworski, A. (2006). Cooperation, Cooptation And Rebellion Under Dictatorship. *Economics and Politics*, 18(1), 1–26.

Gandhi, J., & Przeworski, A. (2007). Authoritarian Institutions And The Survival Of Autocrats. *Comparative Political Studies*, 40(11), 1279–1301.

- Gazibou, M. (2012) Can Neopatrimonialism Dissolve into Democracy?, in: Daniel C. Bach and Mamoudou Gazibou (eds), *Neopatrimonialism in Africa and Beyond*, London/New York: Routledge, 79–89.
- Geddes B (1999) What Do We Know About Democratization After Twenty Years? *Annual Review of Political Science* 2(1): 115–144.
- Geddes, B. (2006). Why Parties And Elections In Authoritarian Regimes? *American Political Science Association Annual Meeting*. Washington, DC.
- Geddes, B., Wright, J., & Frantz, E. (2014). Autocratic Breakdown And Regime Transitions: A New Data Set. *Perspectives On Politics*, 12(2), 313–331.
- Gerschewski J (2013) The Three Pillars Of Stability: Legitimation, Repression, And Co-Optation In Autocratic Regimes. *Democratization* 20(1): 13–38.
- Gideon M. (2007) The Case For Presidential Term Limits. *Journal of Democracy* 18(1): 128–142.
- Ginsburg T. & Melton J and Elkins Z. (2010) On the Evasion Of Executive Term Limits. *William and Mary Law Review* 52: 1807–1872.
- Gleditsch, K. S., & Ward, M. D. (2006). Diffusion And The International Context Of Democratization. *International Organization*, 60(4), 911–933.
- Golden, M., & Chang, E. (2010). Sources Of Corruption In Authoritarian Regimes. *Social Science Quarterly*, 91(1), 1–20.
- Grauvogel, J, and C. von Soest (2018), Identity, Procedures and Performance: How Authoritarian Regimes Legitimize their Rule, in: Alexander Dukalskis and Johannes Gerschewski (eds), *Justifying Dictatorship: Studies in Autocratic Legitimation*, London: Routledge, 37–55.
- Greenbaum, A. (2013). The History and Impact of Legislative Term Limit Initiatives. *California Initiative Review (CIR)*: Vol. 2012, Article 9. Available at: <https://scholarlycommons.pacific.edu/california-initiative-review/vol2012/iss1/9>.

Heilbrunn JR (2019) Presidential Term Limits in Togo: Electoral Accountability Postponed'. In: Baturo Alexander and Elgie Robert (eds) The Politics of Presidential Term Limits. New York: Oxford University Press, pp. 199–220.

Heyl C. and Llanos M. (2020) Presidential Term Limits İn Africa And Latin America: Contested But Resilient. GIGA Focus Global (1).

Huntington, S. P. (1991). The Third Wave of Democratization in the Late Twentieth Century. London: University of Oklahoma Press.

Huntington, S. P., & Moore, C. H. (1970). Authoritarian Politics İn Modern Society: The Dynamics Of Established One-Party Systems. New York: Basic Books.

HWO (1993) Constitutions Without Constitutionalism: Reflections On An African Paradox. In: Greenberg D, Katz SN, Oliveiro MB., et al. (eds) Constitutionalism and Democracy: Transitions in the Contemporary World. Oxford, New York: Oxford University Press, pp. 65–82.

Hyde, S. D. (2011). The Pseudo-democrat's Dilemma. Why Election Observation Became an International Norm. Ithaca: Cornell University Press.

Jackman, R. W. (1973). On the Relations Of Economic Development To Democratic Performance. American Journal Of Political Science, 17(3), 611–621.

Jackson R.H. and Rosberg C.G. (1982) Personal Rule in Black Africa: Prince, Autocrat, Prophet, Tyrant. Berkeley, CA: University of California Press.

Johnson, J. M. and M. Crain (2004), Effects Of Term Limits On Fiscal Performance: Evidence From Democratic Nations, Public Choice, 119: 73-90.

Kendall-Taylor, A., & Frantz, E. (2014). Mimicking Democracy To Prolong Autocracies. The Washington Quarterly, 37(4), 71–84.

Kennedy, L. (2019). How FDR Became the First—And Only—President to Serve Four Terms, History, <https://www.history.com/news/fdr-four-term-president-22-amendment>, (Erişim tarihi: 26.3.2021.)

Kouba K. (2016) Party Institutionalization And The Removal Of Presidential Term Limits in Latin America. *Journal of political science* 36(2): 433–457.

LeBas, A. (2016) Term Limits And Beyond: Africa’s Democratic Hurdles. *Current History* 115: 169–174.

Levitsky S and Way LA (2010) *Competitive Authoritarianism: Hybrid Regimes after the Cold War*. Cambridge: Cambridge University Press.

Levitsky SR and Way LA (2012) Beyond Patronage: Violent Struggle, Ruling Party Cohesion, And Authoritarian Durability. *Perspectives On Politics* 10(4): 869–889.

Levitsky, S., and L. A. Way. (2015). The Myth of Democratic Recession. *Journal of Democracy* 26, no. 1 (2015): 45–58.

Levitsky, S., and D. Ziblatt. (2018). *How Democracies Die*. London: Penguin Books.

Levitsky, S. ve D. Ziblatt, (2018). *Demokrasiler Nasıl Ölüür?*, (Çev. D. Dinç), Konya: Salon Yayınları.

Lidén, G. (2014). Theories of Dictatorships: Sub-Types And Explanations. *Studies of Transition States and Societies*, 6(1), 50–67.

Lindberg SI (2006) The Surprising Significance Of African Elections. *Journal Of Democracy* 17(1): 139–151.

Lindberg, S. I., P. Lindenfors, A. Lührmann, L. Maxwell, J. Medzihorsky, R. Morgan, and M. C. Wilson. (2018). “Successful and Failed Episodes of Democratization: Conceptualization, Identification, and Description.” *Varieties of Democracy (V-Dem) Institute Working Paper No. 79*.

Linz, J. J. (1978). *The Breakdown of Democratic Regimes - Crisis, Breakdown, & Reequilibration*. Edited by J. J. Linz and A. Stepan. Baltimore, MD: The Johns Hopkins University Press.

Linz, J. J. (2000). *Totalitarian And Authoritarian Regimes*. London: Lynne Rienner.

Linz, J. J. and H. E. Chehabi. 1998. *Sultanistic Regimes*. Baltimore: Johns Hopkins University Press.

Llanos, M. (2019), *The Politics of Presidential Term Limits in Argentina*, in: Alexander Baturo and Robert Elgie (eds), *The Politics of Presidential Term Limits*, Oxford: Oxford University Press, 473–494.

Llanos, M. and D. Nolte (2016), *The Many Faces of Latin American Presidentialism*, *GIGA Focus Latin America*, 1, May, www.giga-hamburg.de/de/publikation/die-vielen-gesichter-des-lateinamerikanischen-praesidentialismus.

Lynch, G. and G. Crawford (2011) *Democratization in Africa 1990–2010: An Assessment*, in: *Democratization*, 18, 2, 275–310.

Magaloni B and Kricheli R (2010) *Political Order And One-Party Rule*. *Annual Review Of Political Science* 13(1): 123–143.

Magaloni, B. (2006). *Voting For Autocracy: Hegemonic Party Survival And Its Demise In Mexico*. New York: Cambridge University Press.

Magaloni, B. (2008). *Credible Power-Sharing And The Longevity Of Authoritarian Rule*. *Comparative Political Studies*, 20(10), 715–741.

Magee, C. S. P., & Doces, J. A. (2014). *Reconsidering Regime Type And Growth: Lies, Dictatorships, And Statistics*. *International Studies Quarterly*, 59(2), 223–237.

Maltz, G. (2007) *The Case for Presidential Term Limits*, in: *Journal of Democracy*, 18, 1, 128–142.

Mangala J.R. (2020a) *Constitutionalism And The Future Of Presidential Term Limits In Africa*. In: Mangala JR (ed.), *The Politics of Challenging Presidential Term Limits in Africa*. Cham: Palgrave Macmillan, pp. 227–233.

Mangala J.R. (2020b) *Presidential Term Limits, The Never-Ending Debate*. In: Mangala J.R. (ed.), *The Politics of Challenging Presidential Term Limits in Africa*. Cham: Palgrave Macmillan, pp. 1–33.

Manin, B. (1997), *The Principles of Representative Government*, Cambridge: Cambridge University Press.

Marquardt, K., and D. Pemstein. (2017). *IRT Models for Expert-coded Panel Data. Varieties of Democracy (V-Dem) Institute Working Paper No. 41.*

Marsteintredet, L. (2019), *Presidential Term Limits in Latin America: c. 1820-1985*, in: Alexander Baturo and Robert Elgie (eds), *The Politics of Presidential Term Limits*, Oxford: Oxford University Press, 103–122.

McKie K (2017) *The Politics Of Institutional Choice Across Sub-Saharan Africa: Presidential Term Limits. Studies in Comparative International Development* 52(4): 436–456.

McKie K (2019) *Presidential Term Limit Contravention: Abolish, Extend, Fail, Or Respect? Comparative Political Studies* 52(10): 1500–1534.

McKie K. (2020) *Citizen Support For Presidential Term Limits Across Sub-Saharan Africa: Explaining Variation And Trends. In: GIGA Workshop: ‘Contested, Violated, but Persistent: Presidential Term Limits in Latin America and Sub-Saharan Africa’, Hamburg, Germany, 13 October.*

Mechkova, V., A. Lührmann, and S. I. Lindberg. (2017). “How Much Democratic Backsliding?” *Journal of Democracy* 28, no. 4 : 162–169.

Meng A. (2020) *Constraining Dictatorship: From Personalized Rule to Institutionalized Regimes: Political Economy of Institutions and Decisions.* Cambridge: Cambridge University Press.

Merkel, W. (2010). *Are Dictatorships Returning? Revisiting the ‘Democratic Rollback’ Hypothesis. Contemporary Politics* 16, no. 1 (2010): 17–31.

Middleton, J. (2015). *World Monarchies And Dynasties.* London ; New York : Routledge, Taylor & Francis Group

Moehler, D., and S. Lindberg. (2009) *Narrowing The Legitimacy Gap: Turnovers As A Cause Of Democratic Consolidation. Journal Of Politics* 71 (4): 1448–1466.

Møller, J. and Svend-Erik Skaaning (2014) *The Rule of Law: Definitions, Measures, Patterns and Causes*, Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Moore, B. (1966). *Social Origins Of Dictatorship And Democracy: Lord And Peasant In The Making Of The Modern World*. Boston: Beacon.

Norris, P. (2017). "Is Western Democracy Backsliding? Diagnosing the Risks." *Journal of Democracy* (Online Exchange) [https://www.journalofdemocracy.org/online-exchange-%E2%80%9Cdemocraticdeconsolidation%](https://www.journalofdemocracy.org/online-exchange-%E2%80%9Cdemocraticdeconsolidation%9C)

Nowack D. (2021) *Process-Tracing Term Limit Circumvention In Malawi: The Role Of International Actors*. *Africa Spectrum* 55(3).

Nwosu, B. U. (2012), *Tracks of the Third Wave: Democracy Theory, Democratisation and the Dilemma of Political Succession in Africa*, in: *Review of African Political Economy*, 39, 131, 11–25.

O’Keefe, E. (2008). *Term Limits*, <https://www.libertarianism.org/topics/term-limits>,

Olson, M. (1993). *Dictatorship, Democracy, And Development*. *American Political Science Review*, 87(3), 567–576.

Omotola J.S. (2011) *Third-Term Politics And The De-Institutionalisation Of Power In Africa*. *Africa Review* 3(2): 123–139.

Osei A (2018) *Like Father, Like Son? Power And Influence Across Two Gnassingbé Presidencies In Togo*. *Democratization* 25(8): 1460–1480.

Osei A, Akinochi H. and Mwombela S. (2021) *Presidential Term Limits And Regime Types: When Do Leaders Respect Constitutional norms?* *Africa Spectrum* 55(3): 251–271.

Pepinsky T. (2014) *The Institutional Turn in Comparative Authoritarianism*. *British Journal Of Political Science* 44(3): 631–653.

Petracca, M. P. (1996). *A History of Rotation in Office. Legislative Term Limits: Public Choice Perspectives*. Ed. Bernard Grofman. Kluwer Academic Publishers. Boston/Dordrecht/London.

Posner D. & D. Young. (2018). *Term Limits-Leadership, Political Competition and the Transfer of Power, Institutions and Democracy in Africa*, Ed. Cheeseman, Nic Oxford University Press.

Prempeh, H. (2008) *Presidents Untamed*. *Journal of Democracy* 19 (2): 109–123.

Prempeh, H. K. (2008) *The Persistence of “Imperial Presidency” in Africa’s Emerging Democracies*, in: National Intelligence Council (ed.), *Democratization in Africa: What Progress Toward Institutionalization?*, Washington, DC, 93–109.

Przeworski A (2013) *Ruling Against Rules*. In: Ginsburg T and Simpser A (eds) *Constitutions in Authoritarian Regimes (Comparative Constitutional Law and Police Series)*. Cambridge: Cambridge University Press, pp. 21–35

Rausch, J. D. (1991). *When a Popular Idea Meets Congress: The History of the Term Limit Debate in Congress*. *Politics Bureacracy & Justice Journal* 1, no. 1, pp. 34-43.

Reiter, D., & Stam, A. C. (2003). *Identifying The Culprit: Democracy, Dictatorship, And Dispute İnitiation*. *American Political Science Review*, 97, 333–337.

Reyntjens F (2016) *The Struggle Over Term Limits in Africa: A New Look At The Evidence*. *Journal Of Democracy* 27(3): 61–68.

Reyntjens F (2020) *Respecting And Circumventing Presidential Term Limits in Sub-Saharan Africa: A Comparative Survey*. *African Affairs* 119(475): 275–295.

Runciman, D. (2018). *How Democracy Ends*. London: Profile Books.

Schedler, A. (2006). *Electoral Authoritarianism: The Dynamics Of Unfree Elections*. Boulder, CO: Lynne Rienner.

Schedler, A. (2013). *The Politics of Uncertainty: Sustaining and Subverting Electoral Authoritarianism*. Oxford: Oxford University Press.

Scheppele, K. (2018) Autocratic Legalism. *University of Chicago Law Review* 85 (2): 545–583.

Schmitt, C. [1921] (2013). *Dictatorship*. Cambridge, U.K.: Polity Press.

Schoen, D. E. (2009). *The Power Of The Vote: Electing Presidents, Overthrowing Dictators, And Promoting Democracy Around The World*. New York: Harpercollins.

Snyder, R., & Mahoney J. (1999). The Missing Variable: Institutions And The Study Of Regime Change. *Comparative Politics*, 32(1), 103–122.

Snyder, T. (2017). *On Tyranny: Twenty Lessons from the Twentieth Century*. 1st ed. New York: Tim Duggan Books.

Southall, R. and H. Melber (eds) (2006) *Legacies of Power: Leadership Change and Former Presidents in African Politics*, Cape Town: Human Sciences Research Council. Stewart, Phil (2014), *U.S. Pushes*

Tomini, L., and C. Wagemann. (2018). Varieties of Contemporary Democratic Breakdown and Regression: A Comparative Analysis. *European Journal of Political Research* 57, no. 3 : 687–716.

Tull D.M and Simons C (2017) *The Institutionalisation Of Power Revisited: Presidential Term Limits İn Africa*. *Africa Spectrum* 52(2): 79–102.

Tushnet M (2013) *Authoritarian Constitutionalism: Some Conceptual İssues*. In: Ginsburg T And Simpser A (Eds) *Constitutions İn Authoritarian Regimes (Comparative Constitutional Law and Policy Series)*. Cambridge: Cambridge University Press, pp. 36–49.

Vandeginste S. (2016) *Legal Loopholes And The Politics Of Executive Term Limits: Insights From Burundi*. *Africa Spectrum* 51(2): 39–63.

Venice Commission. (2018) *Report on Term Limits*. Council of Europe Study No. 908/2017: 1-25.

Vermeule, A., & Lanni, A. (2013). *Precautionary Constitutionalism in Ancient Athens*, <https://ssrn.com/abstracy=2115570>,

Versteeg M, Horley T, Guim M, et al. (2020) The Law and Politics of Presidential Term Limit Evasion. Columbia Law Review 2020. Virginia Public Law and Legal Theory Research Paper No. 2019-14.

Versteeg M, Horley T. and Meng A. (2019) The Law And Politics Of Presidential Term Limit Evasion. Virginia Public Law and Legal Theory Research Paper No. 2019-14.

Versteeg, M., Horley, T., Meng, A., Guim, M., Guirguis, M. (2020). The Law and Politics of Presidential Term Limits Evasion Columbia Law Review, Vol. 120, pp. 173-248.

VonDoepp P. (2005) Party Cohesion And Fractionalization In New African Democracies: Lessons From Struggles Over Third-Term Amendments. Studies In Comparative International Development 40(3): 65–87.

VonDoepp, P. (2019) The Politics Of Presidential Term Limits in Malawi. In The Politics Of Presidential Term Limits, ed. A. Baturo and R. Elgie, 291–309. Oxford: Oxford University Press.

Wahman M, Teorell J and Hadenius A (2013) Authoritarian Regime Types Revisited: Updated Data In Comparative Perspective. Contemporary Politics 19(1): 19–34.

Wahman, M. (2014) Democratization And Electoral Turnover In Sub-Saharan Africa And Beyond. Democratization 21 (2): 220–243.

Waldner, D., and E. Lust. (2018). Unwelcome Change: Coming to Terms with Democratic Backsliding. Annual Review of Political Science 21, no. 1 : 93–113.

Wallace, R. W. (2007). People’s Power’ and Egalitarian Trends in Archaic Greece. Origins of Democracy in Ancient Greece. Ed. Kurt a. Raaflaub, Josiah Ober, Robert Wallace, University of California Press, Berkeley, Los Angeles, London, pp. 22-48.

Waluchow, W, 2018. Constitutionalism, The Stanford Encyclopedia of Philosophy, Edward N. Zalta (ed.), <<https://plato.stanford.edu/archives/spr2018/entries/constitutionalism/>>.

Weeks, J. L. (2012). Strongmen And Straw Men: Authoritarian Regimes And The Initiation Of International Conflict. *American Political Science Review*, 106(2), 326–347.

Wellington, H. H. (1996). Term Limits: History, Democracy and Constitutional Interpretation. *New York Law School Law Review*. Vol. 40, pp. 832-853.

Whitridge, F.W. (1889). Rotation in Office, *Political Science Quarterly*, Vol. 4, No. 2 (June., 1889), pp. 279-295.

Whittington, K. (1999). *Constitutional Construction*, Cambridge, MA: Harvard University Press.

Wiebusch M. and Murray C. (2019) Presidential Term Limits And The African Union. *Journal Of African Law* 63(S1): 131–160.

Wintrobe, R. (1998). *The Political Economy Of Dictatorship*. Cambridge, U.K.: Cambridge University Press.

Wright J and Escribà-Folch A (2012) Authoritarian Institutions And Regime Survival: Transitionsto Democracy And Subsequent Autocracy. *British Journal of Political Science* 42(2): 283–309.

Wright, J. (2008). Insurance or Investment? How Authoritarian Time Horizons Impact Foreign Aid Effectiveness. *Comparative Political Studies*, 41(7), 971–1000.

Zamfir, İ. (2016). *Democracy in Africa-Power Alternation and Presidential Term Limits*. European Parliament Research Service.
[https://www.europarl.europa.eu/thinktank/fr/document.html?reference=EPRS_BR I\(2016\)580880](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/fr/document.html?reference=EPRS_BR I(2016)580880),